

REKONVERZE A REVITALIZACE VOJENSKÝCH BROWNFIELDŮ NA PŘÍKLADU REVITALIZACE KOSTRZYNSKÝCH PEVNOSTÍ

Eva Holásková

Ústav teorie urbanismu, Fakulta architektury VUT v Brně

Abstrakt: Problematika brownfields je v současné době velmi aktuální. Po úvodním teoretickém i praktickém soustředění se na řešení problémů revitalizace a rekonverze průmyslových areálů se „tématem dne“ stávají objekty a areály kasáren, vojenských újezdů i celých pevnostních měst jako jsou v našich podmínkách např. Terezín nebo Josefův. Řešení problémů těchto rozsáhlých urbanizovaných území ale není jen českým specifíkem, a tak je namístě věnovat se studiu inspiračních zdrojů z okolních států. Cílem příspěvku je prezentace polsko – německého projektu – revitalizace Kostrzynského pevnostního areálu, jako jednoho z možných východisek pro řešení problémů u nás.

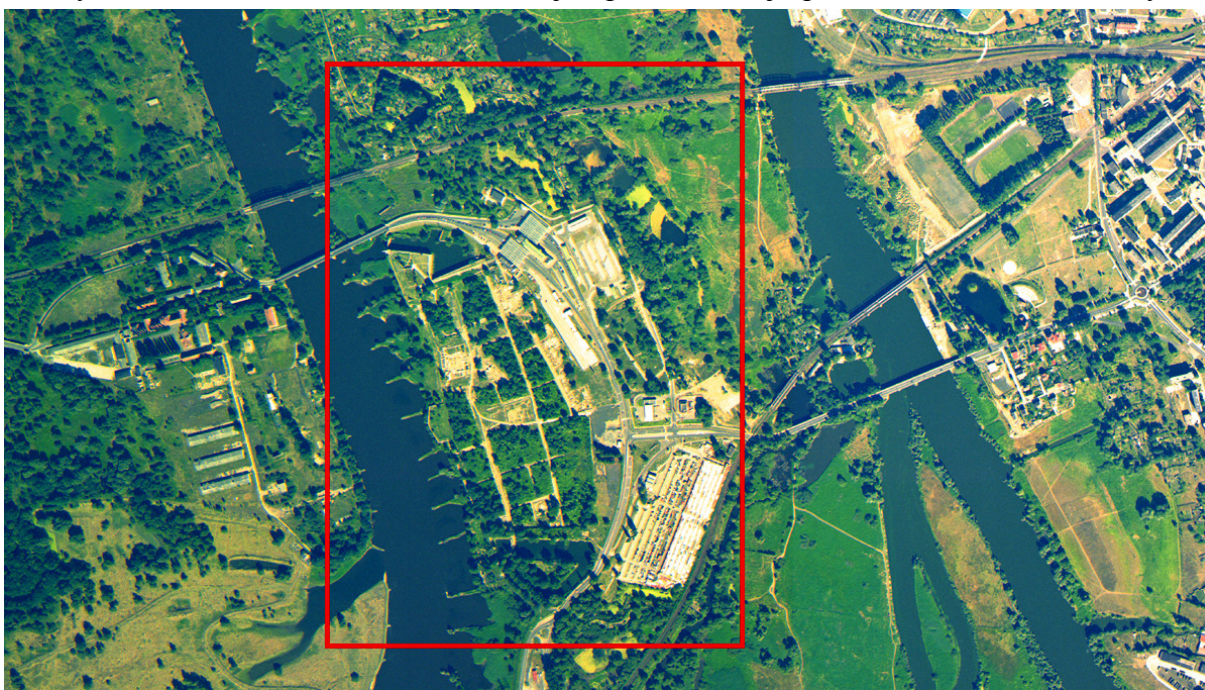
Abstract: There is a very relevant problem, how to solve the newly increasing number of brownfields. There has been a first focus on theoretical and also practical solving of revival and re-conversion of industrial areas. The contemporary focus is moving more into buildings and areas with former military function – barracks, military domains e.g. whole fortresses e.g. Terezin or Josefův in the Czech Republic. There is no specific problem how to solve problems based on those large areas and due to it is understandable that the research of foreign examples should be useful. The paper is mainly focus on presenting German – polish common project – revival of the Kostrzyn fortress as one of the possible examples how to solve this problem.

Klíčová slova: brownfields, vojenské areály, rekonverze, revitalizace, Kostrzyn nad Odrou

Key words: brownfields, military areas, re-conversion, revival, Kostrzyn nad Odrą

Jeden region – dvě země

Kostrzyn se nachází v centru pohraničního regionu, 80 km východně od Berlína. Německá část obce – obec Küstriner Vorland, utrpěla velkým úbytkem obyvatelstva, v současné době je zde vysoká nezaměstnanost, která dosahuje přibližně 30%. Město Kostrzyn se nachází 500 m od Küstriner Vorland – naproti na levém břehu řeky Odry a je jedním z ekonomicky nejrychleji rostoucích měst v Polsku. Do roku 1945 mělo město 35 tisíc obyvatel. Hlavní část města se rozkládala na východě Odry, přesto byly důležité části infrastruktury (železniční nádraží, přístav) umístěny na západní straně. V současné době leží Kostrzyn a Küstriner Vorland téměř na stejné ploše, která je přibližně 4,600 ha. Kostrzyn -

polská část - má 17 720 obyvatel, německou část - Küstriner Vorland obývá 2953 lidí.

Küstrin byla slavná díky svému Starému městu uvnitř obrovské pevnosti. Okolo města byl vybudován silný obranný „kruh“ a kolem Küstrinské pevnosti bylo vybudováno mezi léty 1883 - 1890 několik malých pevností. Tři pevnosti s názvy Sarbinowo, Żabice a Czarnów byly postaveny na východě od Odry, zatímco pevnost Gorgast byla postavena na jihozápadě řeky, aby strážila důležitou cestu z Berlína do Gorzowa. Pevnostní systém byl postaven z peněz francouzské reparace. Německý ostrov Odra, který je přímo naproti německo – polské hranici je také součástí pevnosti.

2. světová válka výrazně změnila historii celého regionu. Staré město v centru Küstrinské pevnosti bylo zcela zničeno a region sám byl rozdělen. Východní část Küstrin se stala Kostrzyni a západní část se stala malou vesnicí Küstrin – Kietz. Město nebylo od té doby přestavěno.

Studená válka přinesla éru, kdy v této oblasti bylo vojsko a Oderský ostrov byl využíván bývalými armádami Sovětského svazu až do roku 1991. Pevnost Gorgast, která se nachází na západ od hlavní pevnosti, sloužila jako sklad zboží – zásobování pro Sovětskou armádu a Národně - lidovou armádu NDR. Polská armáda využívala nejrozlehlejší z těchto pevností – pevnost Sarbinow (Zorndorf) do roku 1994 a skladovala chemický odpad v pevnosti Żabice (Säpzig), v pevnosti, která se nachází nejdále na jihozápadě. Kasárna pevnosti Czarnów (Tschernov) už neexistují, jejich zdi byly rozebrány a rozprodány.

Turistický ruch v pohraniční oblasti

Blízké propojení a německé a polské části Kostrzyne a Küstriner Vorland v tomto regionu má své kořeny ve společné historii. Jednoduchá infrastruktura jako je hraniční přechod - poskytuje šanci rozvinout svoje vlastní odvětví turistického ruchu. Tím, že se posílí propojení zmíněných dvou částí, se dosáhne společného rozvoje tohoto pohraničního regionu, který nabízí návštěvníkům bohatou historii a krásnou krajinu s unikátní flórou a faunou. Starosta města Kostrzyn a hlavní radní okresu Märkisch Oderland budou mít pozice patronů projektu revitalizace Kostrzyně.

Výhled

Základy byly položeny, reprezentanti obou – polské a německé strany se sešli, aby vytvořili společnou vizi Kostrzynského areálu. Mezi zástupci obou stran se kromě pověřených odborníků objevili také investoři, kteří se v dané oblasti pohybují na poli kultury a turismu.

Společnost Gorgast

Vznikla společnost, která se nazývá „Pevnost Gorgast“ – tato společnost byla založena v roce 1999 a zakládá se na dlouhodobé smlouvě, která podporuje zachování a rozvoj pevnosti Gorgast. Budovy pevnosti budou zrekonstruovány a stanou se součástí turistické atrakce. „Společnost Gorgast“ má dvacet dva členů a v roce 2002 byla oceněna Brandenburskou státní cenou za zachování historické památky. Cena byla společnosti udělena za aktivity, které vedly k restaurování a rekonstrukci pevnosti. Společnost spolupracuje s partnery z Belgie, Polska, Litvy, Lotyšska, Estonska, Finska, Švédska, Německa a České republiky.

Společnost „Pevnost Gorgast“ také úzce spolupracuje s městem Kostrzyn. Společným cílem spolupráce je rozvoj turistického ruchu v tomto pohraničním regionu a zachování celé sítě pevností Kostrzyn. V první řadě se projekt zachování a revitalizace zaměří na rozvoj Starého města Kostrzyn a rozvoj turistického ruchu celé oblasti. Tento záměr by měl být uskutečněn před rokem 2010.

V roce 2004 byla vypracována studie proveditelnosti revitalizace obcí Küstriner Vorland společností „Pevnost Gorgast“ za podpory státu Brandenburg. Jednou z věcí, které byly předmětem studie je řešení, do jakých rozměrů se bude rekonstrukce vykonávat. Studie například navrhuje rozebrání budov armády NDR. Současně se pokouší vymyslet, jak přitáhnout investory a jak pevnost dále spravovat. Dalším krokem by mělo být zlepšení infrastruktury a zintenzivnění marketingu. Ve spolupráci s experty této společnosti byla vytvořena 3d vizualizace Kostrzynské pevnosti s finanční podporou německého federálního ministerstva dopravy, staveb a bydlení. Společnost je také podporována sponzory například Sparkasse Bank a místními společnostmi.

Aby se rozvinuly dlouhodobé marketingové strategie, bude se konat několik konferencí o různých oblastech pevnosti. Tyto programy by měly být zrealizovány organizací, která se zabývá managementem rozvoje hraničního přechodu.

Současný stav pohraniční sítě pevností

Po pádu železné opony se odsunuly vojenské jednotky z Kostrzynské oblasti a vznikla tak příležitost ke znovusjednocení regionu. Inventář relikvií Kostrzynských pevností ukazuje, že posledních 40 let je poznamenáno různým způsobem. Tři polské pevnosti jsou ve špatném stavu (pevnost Sarbinowo se už nepoužívá, části pevnosti byly poničeny - došlo k částečnému rozpadu zdí). Pevnost patří obci Kostrzyn. Pevnost Żabice je majetkem obce Gorzyca. U této pevnosti byly také části zdí zničeny, pevnost je však v relativně dobrém stavu. Pevnost Czarnów patří státním lesům a slouží v současné době jako lovecká základna. Majitelem pevnosti je obec Slonsk, která připravuje plán na rozvoj této oblasti. Na zmíněných třech polských areálech se v posledních letech neprováděly žádné rekonstrukční práce.

Paradoxně využití pevnosti Gorgast pro vojenské účely, vysvětluje její relativně dobrý stav. Obec Küstriner Vorland vlastnila pevnost Gorgast od roku 1996 a v roce 1997 byla historická část této pevnosti uznána jako památka. Kasárna, která byla postavena na Oderském ostrově na začátku 20. století byla později využívána a rozšířena sovětskými jednotkami. Zbývající část Oderského ostrova byla ponechána bez zastavění, především z důvodů častých záplav. V této oblasti jsou rozsáhlá zátopová území, která jsou však charakteristická svojí faunou a flórou a také se zde nachází unikátní ptačí rezervace.

Sjednocení regionu?

Se vstupem Polska do Evropské unie v květnu 2004 dostalo místo příležitost stát se centrem pro celý region. Znovu se zvažuje rozvoj turismu a míní se, že je zde docela dobrá příležitost pro jeho růst. Oderbruch a Kostrzynský region jsou zajímavými turistickými oblastmi a navíc vzájemná komunikace se docela daří. Kostrzyn je propojená s Berlínem železnicí a federální hlavní silnicí pro motorová vozidla č.1. Zvyšuje se počet nejen berlínských obyvatel, ale i lidí z daleka, kteří začínají objevovat krásu tohoto kraje. To samozřejmě ovlivňuje rozvoj oblasti v pozitivním směru. Němečtí a polští investoři velice brzy zaznamenali potřebu společného regionálního rozvoje. Kostrzyn a Küstriner Vorland - obě města založila německo – polskou pracovní skupinu. Již zmiňovaná společnost Gorgast je členem této pracovní skupiny. Pracovní skupina formulovala dlouhodobou strategii rozvoje, tato strategie dostala název Kostrzyn – Küstriner Vorland 2010 a je založena na společném rozvoji a adaptaci starých měst uvnitř pevností na Oderském ostrově a vůbec v celém Polsku.

Rekonstrukce a přeměna Kostrzynského areálu pro turismus počítá se zřízením propojené sítě měst na hraničním přechodu. Tyto plány managementu pro místní oblast a rozvoj starého města Kostrzyn musí sledovat kompromisy mezi zachováním kulturního dědictví a moderními pravidly pro utváření městských prostor.

Rekonstrukce Kostrzynské pevnosti a přeměna této pevnosti pro turisty

Zničené Staré město uvnitř pevnosti Kostrzyn je památkem války a má velký turistický potenciál. Město Kostrzyn by si přálo zrekonstruovat co nejvíce budov do jejich původní podoby. (Podle studie hraničního přechodu, která se zabývá revitalizací staré Kostrzyne.) Podle této vize by mělo být Staré město využito k bydlení a pro služby pro obyvatele i turisty. Dále vznikl mezinárodní umělecký projekt, který se nazývá Bastion Sztuky (bastion umění) - a který má Kostrzyn přeměnit v kulturní místo, kde by se konaly různé výstavy a jiné kulturní a společenské akce.

Vnější pevnosti

Pro jednotlivé pevnosti, které patří ke Kostrzynskému komplexu byly vytvořeny rozdílné návrhy. Pevnost Gorgast nabízí atraktivní místo pro výstavy o historii vlastní pevnosti. Ačkoliv některé části pevnosti už byly zrekonstruovány, nemohou být bohužel využity jako muzeum kvůli vysoké vlhkosti ve zrekonstruovaných místnostech. Některé akce už se však v pevnosti Gorgast konají – např. různé večírky, výstavy, hry, umělecké výstavy, koncerty a vánoční trhy pod širým nebem.

Pevnost Żabice - v budoucnosti by návštěvníci pevnosti mohli vidět celé údolí kolem pevnosti, hradby i strukturu osídlení z vyhlídkové věže. Pevnost musí být chráněná před poškozením a musí být očištěna od plevelu, aby vůbec bylo možné tuto historickou stavbu vidět.

Od roku 1994 se v Kostrzynském komplexu propadlo 919 tisíc Euro, které šly především na zpřístupnění pevností pro turisty, na zpracování odpadu, na konzervační a restaurátorské zásahy, částečné demolice, odstranění munice, vytvoření stezek pro chodce...

Oderský ostrov - přírodní rezervaci na Oderském ostrově je přikládán velký význam, podle mnohých je důvodem pro návštěvu Starého města v Kostrzyni. Ostrov by měl sloužit k zajištění občanské vybavenosti pro turisty, budovy by měly zajišťovat především ubytování a volnočasové aktivity. Další myšlenkou je vybudování městského muzea a mariny.

Podoba Kostrzyně kolem r. 1860

Použitá literatura:

- Conversion Handbook for the Baltic Sea Region, Conwert, August 2005
- Propagační materiály města Kostrzyn nad Odrą

Tento příspěvek vznikl díky finanční podpoře Ministerstva pro místní rozvoj v rámci výzkumného projektu WB-43-2004-52 „Rekonverze a revitalizace vojenských areálů v urbánním a socio-ekonomickém prostředí našich měst“.

Kontaktní adresa:

Ing. arch. Eva Holásková
 Ústav teorie urbanismu, Fakulta architektury VUT v Brně
 Poříčí 5, 639 00 Brno
 E-mail: eva.holaskova@tiscali.cz